

ชื่อเรื่อง	โครงสร้าง องค์ประกอบและการใช้ประโยชน์จากป่าในพื้นที่ ลุ่มน้ำขุนสมุน กรณีศึกษา: บ้านกาไสและบ้านละเบา จังหวัดน่าน
ชื่อผู้เขียน	นายสุระพงษ์ เตชะ
ชื่อปริญญา	วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ ทรัพยากรการเกษตรและสิ่งแวดล้อม
ประธานกรรมการที่ปรึกษา	อาจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ ศรีเงินยวง

บทคัดย่อ

171299

การศึกษาโครงสร้าง องค์ประกอบและการใช้ประโยชน์จากป่าในพื้นที่ลุ่มน้ำขุนสมุน
กรณีศึกษา: บ้านกาไสและบ้านละเบา จังหวัดน่าน มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสถานภาพของป่า
ชนิดต่างๆ ที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชน 2) ศึกษาการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ ทั้งการใช้จากเนื้อไม้
โดยตรง (Timber) และการใช้ผลิตผลจากป่า (Non-Timber Forest Products) ของชุมชน
3) ศึกษาความสัมพันธ์ของทรัพยากรป่าไม้กับการใช้ประโยชน์ของชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำขุนสมุน
อำเภอเมือง จังหวัดน่าน โดยการวางแผนผังตัวอย่าง ขนาด 40 x 40 เมตร ของป่าแต่ละประเภท
จำนวน 9 แปลง กระจายตามระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ตั้งแต่ 340 - 600 เมตร
ประกอบด้วย ป่าชุมชนบ้านกาไส ป่าชุมชนบ้านละเบา และป่าอนุรักษ์ ด้านการใช้ประโยชน์จากป่า
ของชุมชน ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลจากครัวเรือนตัวอย่าง จำนวน 38 ครัวเรือน

ผลการศึกษา พบว่า ป่าชุมชนบ้านกาไส และบ้านละเบาเป็นป่าผลัดใบผสม หรือ
ป่าเบญจพรรณ สภาพพื้นที่ป่าโดยรวมมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ป่าถูกทำลายจากกิจกรรมการเกษตร
ในอดีต และกำลังอยู่ในขั้นตอนของการฟื้นฟู ส่วนป่าอนุรักษ์ เป็นป่าดิบแล้งค่อนข้างสมบูรณ์
โครงสร้างของป่าทั้ง 3 พื้นที่มีความแตกต่างกันน้อย ประกอบด้วย 2 ชั้นเรือนยอด มีความสูงเฉลี่ย
17 เมตร องค์ประกอบของชนิดพรรณไม้มีจำนวน 101 ชนิด 75 สกุล 38 วงศ์ โดยป่าชุมชน
บ้านกาไสมีจำนวนชนิดมากกว่าบ้านละเบา และมีมากที่สุดในป่าอนุรักษ์ เมื่อพิจารณาค่าความถี่
และความหนาแน่น กลับพบว่า ป่าชุมชนบ้านกาไสดีกว่าบ้านละเบา แต่มีขนาดความโตเฉลี่ย
ของต้นไม้มากกว่า ส่วนพื้นที่หน้าตัดของต้นไม้ในป่าชุมชนบ้านกาไสมีมากกว่าบ้านละเบา
แต่น้อยกว่าป่าอนุรักษ์ และพบว่าคอแลน ประดู่ มีค่าดัชนีความสำคัญทางนิเวศวิทยา (IVI)
ของพรรณไม้สูงสุด ในป่าทั้ง 3 แห่ง เมื่อพิจารณาดัชนีความหลากหลายของชนิดพันธุ์ พบว่า
ป่าชุมชนบ้านกาไส มีความหลากหลายมากกว่าบ้านละเบา และมากที่สุดในป่าอนุรักษ์

171299

จากดัชนีทั้งหมดแสดงให้เห็นว่าป่าชุมชนบ้านละบัวป่ามีความเสื่อมโทรมมากกว่าป่าชุมชนบ้านกาไสเนื่องจากการใช้ป่าไม้ ในอดีต ป่าทั้งสองหมู่บ้านมีของป่าค่อนข้างน้อยเนื่องจากสภาพทางนิเวศของป่าไม้กำลังอยู่ในช่วงของการทดแทนกลับสู่สภาพธรรมชาติ และต้องการการจัดการที่ดีเพื่อให้ป่ากลับคืนสภาพใกล้เคียงกับสภาพธรรมชาติมากที่สุด

จากการศึกษาครั้งนี้ยังพบว่าทั้งสองชุมชนมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ในรูปของเนื้อไม้ไม่น้อยมาก เนื่องจากสถานภาพของทรัพยากรป่าไม้ไม่เอื้ออำนวยต่อความต้องการของชุมชนและจากกฎ กติกาการรักษาป่าที่เข้มแข็งของชุมชนเอง รูปแบบและประเภทการใช้ประโยชน์จากป่าในรูปของผลิตภัณฑ์จากป่า พบว่าทั้งสองหมู่บ้านพึ่งพิงป่าเหมือนกันมีการเก็บหาของป่า 7 ประเภท โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้บริโภคในครัวเรือนและจำหน่าย ชุมชนบ้านละบัวป่าเก็บหาของป่ามาใช้ประโยชน์ในครัวเรือนและเชิงพาณิชย์มากกว่าบ้านกาไส ส่วนใหญ่เก็บหาของป่าใกล้กับหมู่บ้าน มีของป่าบางชนิดเท่านั้นที่เก็บหาในป่าอนุรักษ์ เช่น ต้าว หวาย ระยะเวลาที่เก็บหาไม่แน่นอนแล้วแต่ช่วงฤดูที่มีของป่าชนิดนั้น ๆ ขึ้นอยู่ สามารถเก็บหาได้ตลอดปี การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ ขึ้นอยู่กับวิถีการดำรงชีวิตของประชากรในชุมชนนั้น ได้แก่ สภาพทางเศรษฐกิจ ความแตกต่างด้านวัฒนธรรมการบริโภค การตั้งถิ่นฐาน ระยะทางจากชุมชนถึงแหล่งทรัพยากร และฐานทรัพยากรที่มีอยู่ โดยชุมชนบ้านละบัวป่าซึ่งเป็นชนเผ่าเมี่ยนยังคงพึ่งพิงป่าเพื่อชีวิตประจำวันและเพื่อการค้ามากกว่าบ้านกาไส ประกอบกับป่าชุมชนบ้านละบัวป่ามีความเสื่อมโทรมมากกว่า บ้านกาไส ดังนั้นการเร่งฟื้นฟูและหามาตรการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านละบัวป่าจึงจำเป็นต่อวิถีชีวิต ของชาวบ้านละบัวป่าเองในอนาคต

Title	Forest structure, composition and utilization in Khun Samun watershed: a case study of Kasai and Labaoya villages, Nan Province
Author	Mr. Surapong Techa
Degree of	Master of Science in Agricultural Resources and Environmental Management
Advisory Committee Chairperson	Dr. Kriangsak Sri-ngernyuang

ABSTRACT

171299

The objectives of this study were to study: (1) the conditions of various types of forests that benefit Kasai and Labaoya villages in Nan Province; (2) forest utilization in terms of the use of timber and non-timber forest products; and (3) the relationships between forest resource and its utilization in Khun Samun Watershed, Muang District, Nan Province. The study was conducted by plotting a sample of each type of forest in nine 40 x 40 m plots which were distributed from 340 to 600 meters above the mean sea level covering community forest areas in Ban Kasai and Ban Labaoya. Questionnaires were used to gather data about forest utilization of a sample population of 38 families in two communities.

The study showed that community forests in Ban Kasai and Ban Labaoya were Mixed Deciduous Forest (MFD). Overall conditions included relatively low soil fertility and on – going recovery of forests destroyed by past agricultural activities. The conservation forest which was a Dry Evergreen Forest (DEF) type, was relatively fertile. The structures of forests in 3 areas which were composed of 2 crown layers of average height of 17 meters, were slightly different. With the total number of species consisting of 101 species, 75 genus and 38 families, the study found that the number of species in Ban Kasai community forest was greater than that of Ban Labaoya and was greatest in the conservation forest. Considering the frequency and density, it was found that Ban Kasai community forest was less fertile than Ban Labaoya, but the growing size of trees in Ban Kasai was greater than that of Ban Labaoya. The basal area of trees in Ban Kasai community forest was bigger than that in Ban Labaoya community forest, but smaller than those in conservation forest. It was also found that *Nephelium hypoleucum* and *Pterocarpus*

171299

macrocarpus had the highest important value index (IVI) among the three forests. Considering the index, it was found that the species diversity index in Ban Kasai community forest was higher than that of Ban Labaoya community forest and was the highest in the conservation forest. All indexes showed that Ban Labaoya community forest was more deteriorated than Ban Kasai community forest due to past forest utilization. There were few non - timber forest products (NTFPs) found in both forests because the ecological conditions of both forests were in the stage of natural regeneration. Effective management was needed for both forests in order to be recovered nearly to their original natural conditions.

The study also showed that both communities had less forest utilization in the form of timber products because conditions of forest resources did not favor community needs and restrictions in forests utilizing were strictly implemented. Considering the forms and types of forest utilization from NTFPs, it was found that both villages were dependent on community forests and in addition, seven kinds of NTFPs were collected for family consumption and for sale. The villagers in Ban Labaoya collected more NTFPs for family consumption and commercial purposes than those in Ban Kasai. Most of these NTFPs were collected near the villages except *Arenga Pinnata* Merr. and rattan which were collected in the conservation forest. Collection period was not consistent as it was dependent on a season in which a particular NTFPs is available. Moreover, forest utilization was dependent on community livelihood with influencing factors such as economic conditions, cultural consumption, settlement, distance from community to natural resources and resource bases. Ban Labaoya villagers who were predominated by the Miens, were more dependent on forests for their daily life and commerce than in Ban Kasai. As the community forest in Ban Kasai was more deteriorated than that in Ban Kasai, recovery and conservation measures therefore in Labaoya were essential for the livelihood of villagers.